

K. Rędziński

POCZĄTKI EDUKACJI MUZEALNEJ W GALICJI

(Витоки музейної освіти в Галичині)

Geneza muzeów szkolnych

Muzea pedagogiczne liczą już przeszło 150 lat, a geneza ich sięga jeszcze czasów Oświecenia. Nazwy muzeum w życiu szkolnym używano w XVIII w. na określenie pomieszczenia przeznaczonego do przechowywania zbioru pomocy naukowych i przyrządów służących do doświadczeń.

Z czasem pojęcie to nabrało jeszcze innego znaczenia. Od połowy XIX w. zaczyna się upowszechniać nowy typ szkoły średniej zwany gimnazjum realnym, w którym ograniczono nauczanie języka greckiego i łacińskiego na korzyść przedmiotów przyrodniczych i języków nowożytnych.

Nauczanie fizyki, chemii i biologii wymagało odpowiedniej ilości pomocy dydaktycznych.

Jeżeli chodzi o szkolnictwo elementarne, począwszy od lat 40. XIX w. można zaobserwować tendencję do coraz częstszego stosowania pomocy dydaktycznych w postaci tablic, liczydeł, alfabetów ruchomych. Nastąpiło to bez wątpienia pod wpływem upowszechniających się coraz bardziej poglądów dydaktycznych J. Pestalozziego.

Tak więc w szkolnictwie elementarnym i średnim coraz częściej stosowanie zasady poglądowości zastępuje naukę pamięciową. Wzrosło zapotrzebowanie na środki uzmysławiające nauczanie, a następnie około połowy XIX w. pojawiają się specjalne zakłady wytwarzające pomoce szkolne. Ich produkcja rozpoczęła się w Anglii, a następnie w Kanadzie, USA, Francji, Niemczech i Austrii.

W celu ułatwienia nauczycielom wyboru odpowiednich środków nauczania organizowano wystawy pomocy dydaktycznych, które z czasem przekształcały się w stałe instytucje, nazywane muzeami szkolnymi lub muzeami pedagogicznymi.

Muzea szkolne były więc stałymi wystawami pomocy dydaktycznych. Sprowadzały one środki nauczania poglądowego raz sprzęt szkolny z fabryk,

badaly jego przydatnoŒć w pracy pedagogicznej i zalecały szkołom kupno najlepszych wyrobów.

Z czasem muzea szkolne rozszerzyły swój zakres działania, gromadząc materiały archiwalne i eksponaty z dziedziny historii oświaty i wychowania. Niektóre z nich przekształciły się w muzea biograficzne poświęcone upamiętnieniu życia i działalności wybitnych pedagogów, jak np. Pestalozzianum w Zurichu lub Muzeum J. Komeńskiego w Węgierskim Brodzie w Czechach.

Muzea szkolne powstawały najczęściej z inicjatywy związków nauczycielskich i przez nie były utrzymywane. W wielu krajach stały się one ogniskami kultury pedagogicznej i ośrodkami pracy naukowo-badawczej w dziedzinie pedagogiki, a nadto centrami postępu technicznego odnośnie do wyposażenia szkół w urządzenia.

Muzea prowadziły wymianę doświadczeń pedagogicznych, popularyzowały nowe prądy dydaktyczne oraz były często krajowymi centrami dokumentacji pedagogicznej.

Pierwsze muzea szkolne powstały wówczas w Stuttgarcie (1841), Toronto, Londynie (1857), Sankt Petersburgu (1871), Paryżu (1879) i Wrocławiu (1891).

W roku 1907 na świecie istniało 68 muzeów szkolnych, w tym 32 w Niemczech, 9 w Austro-Węgrzech, 6 w Szwajcarii, po 2 w Wielkiej Brytanii, Holandii, USA i Francji.

W roku 1884 paryskie Muzeum Pedagogiczne przesłało informację że przy Centralnej Bibliotece Nauczania Elementarnego w Paryżu założono Sekcję Słowiańską, która gromadziła materiały historyczno-statystyczne dotyczące szkolnictwa i nauczania z innych krajów. Do współpracy zaproszono nauczycieli z ziem polskich. Apel spotkał się z żywym oddźwiękiem – jako pierwsze odpowiedziało lwowskie czasopismo «Szkoła».

Muzeum paryskie wzbudziło żywe zainteresowanie na ziemiach polskich, a działacze oświatowi lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XIX w., tacy jak Samuel Dickstein i Adolf Dygasiński, propagowali ideę utworzenia muzeum szkolnego w Warszawie. Dopiero jednak w 1905 r. z inicjatywy Towarzystwa

Pomocy Naukowych «Urania» powstało w Warszawie Towarzystwo Muzeum Pedagogicznego, które utworzyło Muzeum Macierzy Szkolnej. Posiadało ono wzorcowe pomoce dydaktyczne, ponadto udzielało nauczycielom informacji, jak zakładać gabinety przedmiotowe.

W zaborze austriackim koncepcję utworzenia muzeum szkolnego jako pierwszy wysunął Mieczysław Baranowski. Największe jednak zasługi na tym polu ma Antoni Karbowski – historyk wychowania i bibliograf. Postulował on stworzenie stałej instytucji wspierającej badania dziejów szkolnictwa i pedagogiki, czyli był zwolennikiem historycznej koncepcji muzeum szkolnego. Prace z tego zakresu publikował on na łamach czasopisma «Muzeum», wydawanego od 1885 r. przez Towarzystwo Nauczycieli Szkół Wyższych.

Byli oni zwolennikami historycznej koncepcji muzeum szkolnego. Uważali, że w warunkach niewoli narodowej instytucja taka spełni rolę patriotyczną, przypominając osiągnięcia polskiego szkolnictwa, a z chwilą odzyskania niepodległości ułatwi nawiązanie do przerwanych okresem zaborów, polskich tradycji pedagogicznych.

Liberalny stosunek władz austriackich do kwestii narodowej pozwalał na realizację takiego zamierzenia, co bez wątpienia nie było możliwe w pozostałych zaborach.

Projekt powołania muzeum szkolnego w Galicji zrealizował Ludomił German – krajowy inspektor szkół we Lwowie przy patronacie Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych oraz Towarzystwa Pedagogicznego.

Muzeum spełniało podwójną rolę. Jego dział współczesny miał za zadanie propagowanie nowoczesnych urządzeń szkolnych. Istotną częścią działalności było zapoznawanie nauczycielstwa z nowymi prądami w pedagogice i wskazywanie mu drogi stałego postępu. Pod tym względem działalność muzeum była podobna do pracy dzisiejszych wojewódzkich Ośrodków metodycznych.

Dział historyczny był natomiast bazą do badań naukowych w dziedzinie historii oświaty i wychowania oraz do przypominania zwiedzającym tradycji pedagogicznych narodu.

Na posiedzeniu krakowskiego koła TNSW w dniu ósmego grudnia 1891 r. zaproponował on, aby towarzystwo urządziło wystawę z okazji 25 rocznicy zaprowadzenia języka polskiego jako wykładowego w szkołach galicyjskich. Ekspozyty miały stanowić załóżek przyszłego muzeum szkolnego w Krakowie. Dopiero jednak w styczniu 1903 r. na XIX Walnym Zjeździe TNSW we Lwowie, na wniosek dra Ludomiła Germana – krajowego inspektora szkolnego, podjęto uchwałę o założeniu Muzeum Szkolnego we Lwowie. Powołano jednocześnie komisję w składzie: L. German jako przewodniczący, Artur Passendorfer jako sekretarz oraz Józef Czarniecki i Celestyn Lachowski – członkowie.

Pierwszy listopada 1903 r. zjazd delegatów Towarzystwa Pedagogicznego – skupiający nauczycieli szkół ludowych, uchwalił przystąpienie do wspólnej pracy nad powołaniem do życia muzeum szkolnego.

Pierwotny plan organizacyjny muzeum przewidywał dwa działy: historyczny i współczesny. Dział historyczny zawierał:

- Bibliotekę złożoną z dzieł odnoszących się do historii szkół w Polsce;
- Zasłużonych pedagogów w szkolnictwie;
- Rycin, medali, pieczęci, świadectw i akt urzędowych;
- Podręczników szkolnych;
- Dawnych środków nauczania, więc map, okazów, obrazów, wykresów, globusów, diagramów statystycznych.

Dział współczesny tworzyły:

- Najnowsze środki dydaktyczne;
- Przyrządy do gimnastyki, gier, zabaw, plany boisk sportowych, ogrodów szkolnych, wzorcowe urządzenia i sprzęty szkolne;
- Zbiory prac uczniów, zadań i rysunków;
- Czytelnię pedagogiczną obejmującą cały zakres dydaktyki i wychowania.

Od 1904 r. na wniosek Eugeniusza Piaseckiego wprowadzono dział higieny szkolnej, zawierający dwa obszary:

- Rozwoju fizycznego młodzieży;

- Zapobiegania szkodliwym wpływom życia szkolnego, a więc środki zapobiegawcze przeciwko chorobom zakaźnym, ochrony wzorku, wad postawy, nadmiernego znużenia.

Głównym celem Muzeum Szkolnego we Lwowie było:

- Gromadzenie dokumentów i materiałów źródłowych dotyczących dziejów szkół na ziemiach polskich oraz szkół działających w ośrodkach polonijnych za granicą;

- Podnoszenie poziomu nauczania w szkołach galicyjskich przy pomocy udostępniania nauczycielom książek, podręczników i czasopism, propagowania ulepszonych urządzeń szkolnych i pomocy dydaktycznych, informowania o pracy szkół przodujących.

Rada Szkolna Krajowa rozporządzeniem z trzeci grudnia 1903 r. poleciła dyrektorom wszystkich szkół i radom szkolnym okręgowym, aby popierały muzeum, nadsyłały mu swe sprawozdania, publikacje i informowały o wszelkich udoskonaleniach w życiu szkolnym. W ślad za tym komisja urządzająca muzeum zwróciła się do całego nauczycielstwa, aby swą wiedzą i doświadczeniem popierało jej zamiar, wskazywało źródła, gdzie należy szukać pamiątek z dziejów szkolnictwa. Apelowano również o informacje kto i gdzie w kraju wytwarza środki dydaktyczne, urządzenia szkolne i higieniczne oraz przybory szkolne.

W roku 1904 staraniem owej komisji powstało kilkanaście lokalnych komitetów wspierających organizację muzeum. Rezultatem pracy komitetów było przekazanie w jednym roku 2566 pozycji muzealnych.

Otwarcia lokalu muzeum i oddania zbiorów do publicznej użyteczności dokonano 3 maja 1907 r. w uroczystości wzięli udział wszyscy najwybitniejsi przedstawiciele Galicji; byli namiestnik Andrzej Potocki, marszałek krajowy Stanisław Badeni, arcybiskup lwowski obrządku łacińskiego Józef Bilczewski, wiceprezydent Rady Szkolnej Krajowej Ignacy Dembowski, wiceprezydent Lwowa Tadeusz Rutowski, prezes Towarzystwa Nauczycieli Szkół Wyższych Kazimierz Twardowski, prezes Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego Godzimir

Małachowski. Obecni byli profesorowie Uniwersytetu i Politechniki Lwowskiej, dyrektorzy szkół średnich oraz nauczyciele.

W koncepcji muzeum, mimo odwoływania się do cennych tradycji mogących wyzwolić inicjatywę i twórczość naukową, największy nacisk kładziono na aktualności: obrazowanie i informowanie o stanie oświaty i potrzebach kulturalnych, spełnianie roli wychowawczej, samokształceniowej, pomoc w aktualnych posunięciach władz oświatowych.

Propagowanie politechnizacji i higieny w szkołach

Początki politechnizacji w szkole galicyjskiej sięgają 1885 r., kiedy to Józef Siedmiograj – dyrektor Szkoły Wydziałowej w Sokalu wyjechał do Szwecji do miejscowości Nääs na kurs «nauki zręczności», czyli slöjdu. Po powrocie zaprowadził w kierowanej szkole pracę ręczną uczniów w drewnie i w glinie oraz rysunki zawodowe. W planach nauczania szkół galicyjskich nie było przedmiotu «prace ręczne» dla chłopców, były natomiast «roboty ręczne» dla dziewcząt z zakresu dziewiarstwa, krawiectwa i wyszywania.

W roku 1885 w okresie wakacyjnym – jako inicjatywa lokalna – inspektor szkolny w Sokalu, Józef Spis, zorganizował kurs wakacyjny dla nauczycieli z zakresu prac ręcznych z okręgu sokalskiego oraz z Kamionki Strumiłowej. Koszty kursu w wysokości 300 koron, pokryło miejscowe starostwo powiatowe.

Od 1888 r. kursy wakacyjne subwencionowane były przez Sejm Krajowy w wysokości 800 koron, a Rada Szkolna Krajowa opłacała koszty pobytu 18 nauczycieli z całego kraju. Na kursach zajęcia prowadzili J. Siedmiograj, Franciszek Pększyc, Teodor Bileński i Tomasz Hałas.

Szkoła Wydziałowa w Sokalu stała się ogniskiem «nauki zręczności» w Galicji, była to jednak inicjatywa lokalna, a problemem był brak warsztatów, narzędzi, materiałów oraz modeli i wzorów.

Od 1888 r. naukę zręczności rozpoczęto we wszystkich okręgach szkolnych w Galicji jako przedmiot dodatkowy.

Pierwsze pokazy wyrobów uczniowskich organizowano od 1887 r. począwszy od wystawy w Krakowie. Wówczas to nauczyciele prowadzący zajęcia

otrzymali nagrody oraz listy pochwalne. Nauczyciele Włodzimierz Dubrawski z Opulskiego oraz Jan Szumski z Horodłowa i Grzegorz Orzysko z Ilkowiec otrzymali nagrody po dwa dukaty w złocie.

Szkoła Sokalska od 1887 r. urządzała stałe wystawy wyrobów swoich uczniów z tokarstwa, snycerstwa, kaligrafii ozdobnej, rysunków odręcznych.

Na Powszechnej Wystawie Krajowej we Lwowie w 1884 r. zostały nagrodzone wyroby uczniowskie z Jarosławia, Bochni, Białej, Sokala, Rusiowa, Krakowa oraz Szkoły im. św. Zofii we Lwowie. Brakowało jednak ośrodka centralnego administracji szkolnej zajmującego się pracą ręczną chłopców w szkołach ludowych oraz średnich.

Muzeum wychodziło naprzeciw dwóm istotnym kwestiom: badaniom nad minionymi okresami edukacji oraz podnoszeniu poziomu nauczania w szkołach galicyjskich poprzez udostępnienie nauczycielstwu nowoczesnych wzorów środków dydaktycznych i urządzeń szkolnych. Istotne było także informowanie o pracy szkół przodujących w osiąganiu coraz wyższego poziomu wyposażenia.

Zarząd muzeum był propagatorem politechnizacji. Uważał on pracę fizyczną wykonywaną przez uczniów w szkole, warsztacie szkolnym, ogrodzie szkolnym czy poletku doświadczalnym za ważny czynnik wychowawczy. Inicjatywy muzeum zaczęto tworzyć przy szkołach zawodowych i średnich warsztaty uczniowskie, których liczba stale wzrastała.

Istotną częścią muzeum był dział ekspozycji. Odegrał on ważną rolę w kształceniu kandydatów na nauczycieli i rozbudzaniu ich zainteresowań pedagogicznych, w podnoszeniu kwalifikacji czynnych nauczycieli, a w szczególności w ich doksztalcaniu i doskonaleniu pedagogicznego warsztatu pracy. Wreszcie w podnoszeniu kultury pedagogicznej rodziców, młodzieży szkolnej i studenckiej.

8 i 9 grudnia 1910 r. odbył się pod auspicjami Muzeum Szkolnego we Lwowie, II Zjazd kierowników warsztatów pracy ręcznej, tzw. jordanowskich. Wzięło w nim udział 100 nauczycieli z 39 szkół średnich polskich i jednego gimnazjum ukraińskiego z Tarnopola.

Od 1909 r. muzeum prowadziło stałe wystawy prac uczniów w swoich lokalach. Na wystawie wyrobów młodzieży w okresie od 8 do 23 kwietnia 1909 r. eksponowano prace nadesłane przez gimnazja w: Bochni, Kołomyi, Lwowie (VIII), Krakowie-Podgórzu, Przemyślu (I i na Zasaniu), Tarnopolu, Tarnowie, krakowskie warsztaty dra Jordana, kurs freblowski przy Seminarium Nauczycielskim Żeńskim Z. Strzałkowskiej oraz Szkoła Czarnowskiej we Lwowie. Szczególnie dobrze wykonano eksponaty przez uczniów Szkoły Przemysłu Drzewnego w Zakopanem oraz Szkoły Ślusarskiej w Świątnikach k. Krakowa.

Dużym osiągnięciem było uczestnictwo galicyjskich warsztatów szkolnych w 1910 r. w Paryżu w «Wystawie higieny szkolnej».

Z inicjatywy muzeum w 1909 r. zorganizowano I Krajowy Zjazd Kierowników Warsztatów Szkolnych. Na zjazd przybyli przedstawiciele gimnazjów w: Bochni, Dębicy, Brzeżanach, Drohobyczu, Kołomyi, Krakowie, Lwowie (z III gimnazjum i ze Szkoły Realnej), Nowym Sączu, Nowym Targu, Przemyślu, Stanisławowie i Trembowli.

Radę Szkolną Krajową reprezentowali Tadeusz Lewicki i dr Franciszek Majchrowicz.

Na zjeździe powołano Związek Warsztatów Młodzieży Szkół Średnich, który powstał z połączenia prezydium Muzeum Szkolnego oraz Ligi Pomocy Przemysłowej we Lwowie, funkcjonującego dotychczas dla patronowania warsztatom szkolnym w mieście. Połączenie obu instytucji miało na celu objęcie patronatem warsztatów szkolnych w całej Galicji, przejście od poparcia moralnego do praktycznej działalności organizacyjnej.

W 1910 r. zorganizowano wyjazd 10 nauczycieli ze szkół średnich i ludowych na kurs prac ręcznych do Bazylei w Szwajcarii, jaki miał miejsce od 10 lipca do 6 sierpnia. Dwaj nauczyciele lwowscy – uczestnicy szkolenia – Adamowicz i Osiński w styczniu 1911 r. złożyli sprawozdanie z pobytu na zebraniu nauczycieli lwowskich.

Troska o zdrowie i prawidłowy rozwój fizyczny młodzieży szkolnej spowodowała, iż Zarząd Muzeum Szkolnego we Lwowie zabiegał o stworzenie

warunków higienicznych w szkołach i instytucjach oświatowych. Idąc śladem dra Henryka Jordana, urządzono parki szkolne, w których organizowano zabawy dla młodzieży.

Dużo uwagi zarząd poświęcił produkcji higienicznego sprzętu szkolnego (ławek, tablic, przyrządów do ćwiczeń gimnastycznych). Ponieważ wytwórczość krajowa w tej dziedzinie stała na niskim poziomie, kierownictwo muzeum wystąpiło z inicjatywą sprowadzenia dokumentacji i wzorów najbardziej nowoczesnych urządzeń francuskich i angielskich zamiast wyłącznego wzorowania się na produkcji austriackiej i niemieckiej.

W dniach 1 i 10 marca 1910 r. członkowie muzeum zwołali naradę w sprawie koordynacji krajowej wytwórczości pomocy dydaktycznych i urządzeń szkolnych. Powołano specjalny komitet środków naukowych i urządzeń szkolnych w składzie: dr Antoni Zoll (radca w namiestnictwie) – jako przewodniczący oraz członkowie Aniela Aleksandrowicz, Jan Beyger, inż. Roman Brzezicki, dr Ludwik Bykowski, dr Ludomił German, Kazimierz Eljasz, dr Marian Janelli, Józef Kwiatkowski, Antoni Łukasiewicz, Stanisław Majewski, S. Niemojowski, dr Eugeniusz Piasecki, dr Józef Schoennet, Michał Siciński, Emil Snopek, Antoni Stefanowicz, Władysław Zdek, Tadeusz Pini i Kazimierz Stutyński.

Zamierzano powołać spółkę przemysłowo-handlową przyborów szkolnych. Mieli ją tworzyć producenci, nauczyciel i uczniowie.

Spółka ta miała zająć wyszukiwaniem i organizacją producentów, kształceniem i doskonaleniem kadry zawodowej oraz wprowadzeniem monopolu na dostarczanie do szkół przyborów, urządzeń i środków dydaktycznych.

Jako pilne zadanie przyjęto ustalenie typów ławek szkolnych. W użytku były bowiem dowolne typy ławek, produkowane w 9/10 przez prywatne warsztaty rzemieślnicze. Najczęściej – ze względów oszczędnościowych bez zachowania odpowiednich wymiarów – szkodliwe dla rozwoju fizycznego uczniów.

W porozumieniu z lekarzami ustalono kilka typów ławek szkolnych, a Instytut Technologiczny przy Izbie Handlowo-Przemysłowej we Lwowie wykonał projekty odpowiednie do wieku i wzrostu uczniów.

W szkołach galicyjskich brakowało krajowych obrazów poglądowych. Najczęściej korzystano z produktów austriackiej firmy Pichlerów z Wiednia. Wydawnictwa firmy Pichlerów były jednak obce tradycji narodowej, a niektóre wersje nawet obrażały godność narodową oraz stały w rażącej sprzeczności z zasadami wychowania, jak na przykład seria przedstawiająca narody monarchii, gdzie „krakowiaka” ukazano z butelką wódki w jednej dłoni, a kieliszkiem w drugiej.

Przegląd krajowego wytwórstwa szkolnego zorganizowano na Jarmarku Krajowym we Lwowie w dniach 15 czerwca – 17 września 1910 r. ze szczególnym uznaniem przyjęto wyroby warszawskiej Uranii, a zwłaszcza obrazy do nauki botaniki, zoologii, antropologii oraz objaśnienia do czytanek w nauczaniu początkowym.

Działalność społeczno-oświatowa

Zarząd utrzymywał ścisłe kontakty z zagranicznymi placówkami muzealnymi w Amsterdamie, Zurychu, Bernie, Grazu, Paryżu, Kopenhadze, Budapeszcie, a muzeum wrocławskie stale służyło pomocą.

Zbiory muzeum powiększano dzięki ofiarności muzeów szkolnych zagranicznych, firm księgarskich, organizacji kulturalno-oświatowych oraz osób prywatnych, głównie nauczycieli.

W 1914 r. zbiory muzealne obejmowały 11 628 pozycji, a biblioteka osiągnęła ponad 16 tysięcy tomów. Wśród ponad 400 darczyńców należy wymienić muzea szkolne w: Amsterdamie, Bernie, Budapeszcie, Grazu, Kopenhadze, Londynie, Madrycie, Waszyngtonie, Wiedniu, Zurychu i Wrocławiu, a także Muzeum Narodowe w Rapperswillu, Politechnikę Lwowską i Uniwersytet Jagielloński, Muzeum Kultury w Brukseli, Muzeum Społeczne w Wilnie, Związek Narodowy Polski «Oświata» w Chicago, Towarzystwo Naukowe Warszawskie, Bibliotekę w Kórniku, Zakład Narodowy im. Ossolińskich we Lwowie, Warsztaty Rzemiosł Gminy Starozakonnej w Warszawie.

Istotna wartość muzeum lwowskiego polegała na prowadzeniu czytelnicy oraz biblioteki przeznaczonej dla nauczycieli oraz studentów.

Księgozbiór, liczący ponad 16 tys. tomów, podzielono na następujące działy:

- pedagogika, dydaktyka, historia szkół, podręczniki;
- mapy, atlasy i globusy;
- modele dydaktyczne, pieczęcie;
- obrazy, ilustracje, fotografie;
- rękopisy i dokumenty;
- prace uczniów;
- higiena szkoły, urządzenia i sprzęty (tablice i wzory);
- sprawozdania roczne szkół, programy nauczania, sprawozdania towarzystw oświatowych, burs i stowarzyszeń młodzieży;
- czasopisma.

Szczególnie cennym nabytkiem były materiały źródłowe dotyczące przeszłości szkolnictwa polskiego, m.in. podręczniki szkół pijarskich i jezuickich, Korpusu Kadetów w Warszawie, książki szkolne wydane przez Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych oraz prace wydawane na zlecenie władz szkolnych Królestwa Kongresowego po 1815 r.

Od 1911 r. uruchomiono Czytelnię Pedagogiczną, czynna codziennie od 15 do 18 i okresowo do 20. Biblioteka i czytelnia przyjmowały liczne wycieczki uczniów galicyjskich, uczestników kursów nauczycielskich, słuchaczy seminarium nauczycielskiego, studentów.

Zarząd Muzeum Szkolnego we Lwowie współpracował z redakcjami czasopism i wydawnictw «Biblioteki Warszawskiej» w Warszawie, «Dziennika Poznańskiego» w Poznaniu, «Encyklopedii Wychowawczej» w Warszawie, «Jutrzenki Polskiej» we Lwowie, «Lehr- und Lernmittelmagazin» w Grazu, «Nauki i Sztuki» we Lwowie, «Naszego Życia» w Porębie, «Naszych Sił» w Krakowie, «Muzeum» we Lwowie, «Łanu Młodzieży» w Krakowie, «Promienia» we Lwowie, «Przeglądu Pedagogicznego» we Lwowie, «Rodziny i Szkoły», «Szkolnictwa» w Nowym Sączu, «Teki we Lwowie», «Zarania Śląskiego» w Cieszynie, «Zjednoczenia» we Lwowie.

Muzeum Szkolne we Lwowie miało obrazować rozwój szkolnictwa galicyjskiego i jego narastanie, a czasem regres, ukazywało także najpilniejsze potrzeby oświaty. Muzeum miało stać się ogniwem łączącym społeczeństwo ze światem nauki oraz być warsztatem twórczej pracy naukowej i dydaktycznej.'

Spełniało rolę instytucji prezentującej dorobek, potrzeby i dążenia oświatowe i kulturalne. Miało pomagać nauczycielom w samokształceniu i stanowić dla nich swego rodzaju warsztat służący opracowywaniu potrzebnych materiałów, niezbędnych w procesie nauczania i wychowania oraz szerokiej działalności społeczno-oświatowej i kulturalnej w środowisku.

BIBLIOGRAFIA

1. Głowacka A. Z dziejów Polskiego Muzeum Szkolnego, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, Biblioteka 6, 1966, nr 61.
2. Dziesięciolecie Polskiego Muzeum Szkolnego we Lwowie 1903–19013, Lwów 1913.
3. Karamanow O. Filozofski modeli oswity ji wychowania w muzeji: tradycji ji suciasnist, Prace Naukowe AJD w Częstochowie. Pedagogika, t. 24, red. K. Rędziński, Częstochowa 2015, s. 123–134.
4. Karamanov O. The History of Ideas in the Context of the Educational Mission of Museums, "Prace Naukowe AJD w Częstochowie. Pedagogika, t. 23, red. K. Rędziński i M. Łopot, Częstochowa 2014, s. 143–156.
5. Knot A. Polskie Muzeum Szkolne we Lwowie, «Minerwa Polska», 1927, nr 2.
6. Kossowski A. Polskie Muzeum Szkolne we Lwowie i jego cele a nauczycielstwo, «Muzeum», 1907, t. II.
7. Trzecie sprawozdanie Zarządu Polskiego Muzeum Szkolnego 1905–1906 — Lwów, 1906.
8. Czwarte Sprawozdanie Zarządu Polskiego Muzeum Szkolnego 1906–1907. — Lwów, 1907.
9. Kochmański B. W 80-lecie pierwszej polskiej inicjatywy utworzenia muzeum szkolnego, «Wszechświat» 19082, nr 12.
10. V Sprawozdanie Zarządu Polskiego Muzeum Szkolnego za czas od 1.4.1907–31.3.1908. — Lwów, 1908.
11. VI Sprawozdanie Zarządu Polskiego Muzeum Szkolnego 1908–1909. — Lwów, 1909.
12. VII Sprawozdanie Zarządu Polskiego Muzeum Szkolnego 1909–1910. — Lwów, 1910.
13. VIII Sprawozdanie Zarządu Polskiego Muzeum Szkolnego 1910–1911 — Lwów, 1911.
14. XI Sprawozdanie Zarządu Polskiego Muzeum Szkolnego 1913–1914 — Lwów, 1914.

15. XIV Sprawozdanie Polskiego Muzeum Szkolnego we Lwowie za czas od 1 kwietnia 1917 do 31 marca 1918. — Lwów, 1918.

16. Łuczyńska B. Koło krakowskie TNSW na tle prac Towarzystwa Nauczycieli Szkół Średnich i Wyższych 1884–1939. — Kraków, 1991.

17. Pierwsze dziesięciolecie nauki zręczności w Galicji, «Szkola» 1885, nr 46.